

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Vakıflar'a Emeği Geçenler: ERTUĞRUL EĞİLMEZ, TAHSİN ÖZ ve İSMAİL FAZIL AYANOĞLU

03 Ağustos 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Volunteers of the foundations:
ERTUĞRUL EĞİLMEZ, TAHSİN ÖZ
and İSMAİL FAZIL AYANOĞLU

03505

03 TAHSİN ÖZ
150175

1

Erdem Yücel | *Emekli Öğretim Görevlisi*

Türk kültürünün önemli bir bölümünü oluşturan Vakıflar'ın geçmişi çok eski yıllara inmektedir ve tanımı da değişik şekillerde yapılmıştır. En basit tanımıyla vakıf, bir hizmetin yerine getirilmesi amacıyla, kişinin veya kurumun belirli koşullar ve yasal yollarla parasını, mülkünü vakfetmesidir. Sosyal olarak bağışlanan mal, mülk ve para bir amaç için oluşturulan kuruluşa vakıf ismi verilmiş; bunun için de vakfiyeler düzenlenmiştir.

Vakıflar camiasında bugüne kadar görev yapmış çeşitli eski eserciler olmuştur. İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'nde anıtların restorasyonlarını yürüten Fen Heyet mimarlarından Ertuğrul Eğilmez de bunlardan biridir. Vakıflar'ın yurt çapındaki onarımlarından bazılarını yapan Eğilmez'in ayrıca bazı yeni cami projeleri de olmuştur.

Cumhuriyet dönemi Türk müzeciliğinin kuruluşunda emeği olan, müzeciliğin piri sayılan bir diğer eski eser uzmanı ise, Tahsin Öz'dür. Yaşamındaki son görevini İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'nde Eski Eserler Müşaviri olarak yapmıştır.

Eski eser konusunda bilgili, bazı konuları aydınlatan kişilerden birisi de bir zamanlar İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü'nün restore ettiği külliye ve cami hazirelerinin düzenlenmesinde büyük payı olan İsmail Fazıl Ayanoğlu'dur.

Anahtar Kelimeler. *Eski eserciler, Vakıflar Müdürlüğü, anıt, restorasyon.*

The past of the Foundations go back to long years ago and the definition is described in different ways. Basically, the foundation means donating money or property legally, in order to present a service according to some conditions. Foundation is called for the establishment to save the property or money donated and foundation records were used to prepare with regard to the foundations.

There have been many restoration experts who worked for the Foundations (Main Directorate of Foundations). Ertuğrul Eğilmez, who is an architect, is one of them who worked for monument restoration in Directorate of Foundations. Mr.Eğilmez has some mosque designs of his own as well.

Another restoration expert is Tahsin Öz, who supported the establishment of museum concept in Turkey and who is an authority on museum establishment. He worked as a Consultant of Historical Monuments in the Main Directorate of Foundation in terms of his latest duty.

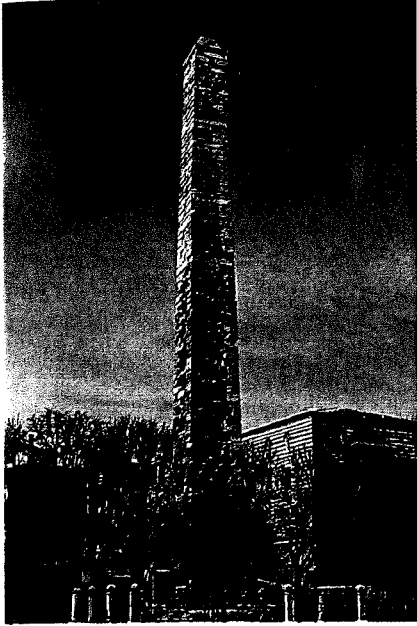
Another restoration expert on historical buildings is İsmail Fazıl Ayanoğlu, who had important support on clarifying some issues and on architectural arrangement of some complexes (külliye) and hazire areas of mosques.

Keywords: *Restorators, Directorate of Foundations, monument, restoration*

28 TEMMUZ 1992

89 Öz, Tahsin:

Istanbul Camileri İstanbul, Tûrizm ve Tanıtma Bakanlığı, 1964.
117 S. : zahlr. Abb. + Karte.
(İstanbul)
Sign.: 62643

Örme Sütun
Enis Karakaya arşivi

son yıllarında yapılan onarıma işaret eder. Orijinal örgünün olduğu bölümlerdeki delikler evvelce anıtı kaplayan tunç levhaların tutturulması için kurşun yataklar içine çakılan tunç kenetlerin yuvalarıdır.

Bibl. F. W. Unger, *Quellen der Byzantinischen Kunstgeschichte*, I, Viyana, 1878, s. 307-308; E. A. Grosvenor, *The Hippodrome of Constantinople and its Existing Monuments*, Londra, 1889, s. 51-52; B. Paluka, "Die Säule Konstantins VII, Porphyrogenetos auf dem Hippodrom zu Konstantinopel", *Byzantinische Zeitschrift*, V (1896), s. 158-159; Gurlitt, *Konstantinopel*, 14; St. Casson-D. T. Rice, *Preliminary Report upon the Excavations Carried in the Hippodrom of Constantinople*, Londra, 1928, s. 11, 44; Janin, *Constantinople byzantine*, 186-187; Eyice, *Istanbul*, 32.

SEMAVİ EYİCE

ÖZ, TAHSİN

(30 Mart 1887, İstanbul - 21 Eylül 1973, İstanbul) Müzeci ve sanat tarihçisi.

Kadioğlu ailesinden Mehmed Şükrü Bey ile Hüsnüye Hanım'ın oğludur. İlk öğrenimini Fatih'te Çarşamba Mahallesi'nde, Benlizade Sıbyan Mektebi'nde yaptı. Orta öğrenimini ise 1899'da girdiği Vefa Mülkiye İdadisi'nde sürdürdü. Memuriyete girdikten bir süre sonra, 1912'de Darülfünun'un Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırmakla beraber, buradan diploma alıp almadığı tespit olunamadı.

1903'te Maarif Nezareti evrak kalemine memur olarak giren Öz, 1907'den itibaren de Âsâr-ı Atika Müzeleri (bugün Arkeoloji Müzeleri) muhasebe memurluğuna atandı. Osman Hamdi Bey'in(→) 1910'da ölümü üzerine kardeşi Halil Edhem Eldem(→) müdür olmuştu. Muavini olan yeğeni Edhem Hamdi Bey (1882-1957), 1923'te bu görevden ayrılınca, boşalan bu yere 1 Nisan 1923'te Tahsin Öz getirildi. 1924'te Heyet-i Vekile (Bakanlar Kurulu) kararı ile Topkapı Sarayı, müzeler idaresine

devredildiğinde, burası Mehmed Refik Bey'in idaresinde bulunuyordu. Bütün personel eski saray görevlileri olup, Refik Bey, hazine kethüdası unvanı ile buranın başında idi. Saray 1924'te müze olunca, bu unvanı da hazine müdürüne dönüştürüldü. Refik Bey 4 yıl sonra, 1928'de emekli oldu ve yerine 14 Aralık 1928'de Tahsin Öz atandı. İstanbul Âsâr-ı Atika Müdürlüğü'nün bir bölümü olan Topkapı Sarayı Müzesi böylece Tahsin Öz'ün idaresine geçmiş oldu. Türkiye'nin bu önemli ve değerli müzesinin başında, emekli olduğu 1953'e kadar kaldı. Burasının tanzimi, kataloğunun iki dilde hazırlanıp basılması, II. Dünya Savaşı (1939-1945) sırasında müze ve hazinenin İç Anadolu'ya taşınması, 1945'ten sonra bunların yeniden yerleştirilmesi, Topkapı Sarayı gibi uzun geçmişe sahip yapılar topluluğunun, 19. yy'ın ortalarından itibaren sürüp giden ihmallerden dolayı harap olan, hattâ bir kısmı çöktü durumda olan bölümlerinin büyük ölçüde tamarine başlanması gibi büyük işler onun zamanında yapıldı. Öz, Topkapı Sarayı Müzesi'ni, 1938'den itibaren Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir müdürlük halinde idare ederken, başta Atatürk olmak üzere devlet ileri gelenleri ile pek çok karşılaşmaları ve hatıraları oldu.

Tahsin Öz, yaş haddinden dolayı emekli olduktan sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü teşkilatında, eski eserler başmüşaviri olarak görevlendirildi. Zaten kendisi, müzenin başında olduğu yıllarda, İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni'nin(→) tabii üyesi idi. Ancak bazı şahsi kırılganlıklar yüzünden encümenin Arkeoloji Müzesi'ndeki toplantılarına katılmadı.

Sultanahmet'te yeni Adliye Sarayı binasının yapılacağı yerdeki tarihi binanın yıkılması ile ilgili tartışmalar üzerine 5805 sayılı kanunla, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulduğunda, buraya 27 Ekim 1951'de üye oldu ve 19 Nisan 1956'da kurul başkanlığına se-

çildi. Her iki yılda tekrarlanan seçimlerde başkanlıkta kaldı. 13 Eylül 1969'da başkanlıktan ayrılarak sadece üye olarak katıldığı Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun idaresini yeniden düzenleyen 1741 sayılı kanun gereği, üyelerin yaşlarını sınırlayan madde uyarınca, 16 Haziran 1973'te 22 yıllık bir hizmetten sonra, buradan ayrılmak zorunda kaldı.

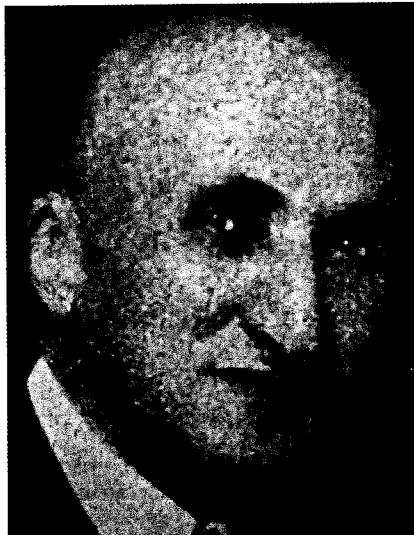
Tahsin Öz, 1946-1948 arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, serbest konferanslar halinde sanat tarihi ve tarih öğrencilerine kurslar da yaptı. Bunlarda bilhassa Türk küçük sanatlarının çeşitli konuları üzerinde duruyor, anıtlar ve müzede tatbiki olarak da anlattıklarını renklendiriyordu.

Meslek hayatı içinde bazı meslektaşları ile sürtüşmeleri oldu. Bunlardan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde sanat tarihi öğretim üyesi, Avusturyalı Prof. Dr. E. Diez ile olanı sert ve çirkin bir polemige dönüştü ve günlük gazetelerde uzun süre yazıldı.

Tahsin Öz, Topkapı Sarayı'nın son decades harap veya son dönemin ihmalleri ile bozulan bölümlerini onarmak ve eski durumuna getirmek yolunda inkâr edilemeyecek hizmetler yaptı. Bu arada sarayın depolarına atılmış pek çok eşyayı ortaya çıkarıp, bunlardan bir kısmını düzenleyerek teşhire koydu. Bir kazı denemesini ise Edirne'de gerçekleştirdi. Osmanlı-Rus Savaşı sırasında harap olan buradaki Saray-ı Hümayun'un kalıntılarında küçük bir araştırma yaptı ("Edirne Yeni Saray'ında Kazı ve Araştırmalar", *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara, 1965, s. 217-222).

Tahsin Öz, 20-30 daktilo sahifelik bir hatırat yazmıştı. Bilindiği kadarıyla yayımlanmadan kalan bu hatıratın en önemli tarafı, Topkapı Sarayı ve hattâ diğer saraylardan alınıp Ankara'ya götürülen eşyaya dair notlardı.

Tahsin Öz, yayın hayatına oldukça geç başladı. 1933'te anonim olarak basılan bir Topkapı Sarayı Müzesi rehberinin kendisine ait olduğunu söylemekle beraber, bu güzel, düzenli, temiz baskılı ve iyi resimlerle süslenmiş kitabın kesin olarak onun olduğunu gösteren bir işaret yoktur (*Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi*, İst., 1933; İngilizcesi, *Guide to the museum of Topkapı Sarayı*, İst., 1936). Onun müdürlüğü yıllarında basımına başlanan ve ancak iki cildi çıkan *Arşiv Kılavuzu*'nun (İst., 1938 ve 1940) kendisinin olduğunu söylemesine rağmen bu anonim yayının hazırlayıcısı olmadığı bellidir. Alman Arkeoloji Enstitüleri İstanbul Şubesi tarafından çok kısa bir önsözle faksimile olarak basılan Fatih vakfiyeleri hakkındaki *Zwei Stiftungsurkunden des Sultan Mehmed II. Fatih*, (İst., 1935) başlıklı eserin de üstünde onun adı bulunur. Esasında ünlü Türkolog P. Wittek'in notları ve metin tercümesi ile yayımlanması tasarlanan bu belgeler, bir anlaşmazlık yüzünden T. Öz imzasıyla basılmıştır. Baştaki birkaç sahifelik önsözün ise Wittek'in kaleminden çıktığı yaygın bir görüştür.

Tahsin Öz
Gövs, *Türk Meşhurları*

Gift of Prof. Dr.
Ekmeleddin
İhsanoğlu,

HAYATIM

Tahsin Öz

Topkapı Sarayı Müzesi Emekli Müdürü
(1887-1973)

İSCAM

Siyah

DSG 920.02

0016816

09 AGUSTOS 1997

Topkapı Sarayı Müzesi
İstanbul 1991

32575

uğrayan bu dalların tanınmasında çok büyük bir hizmet olmuştur. T. Öz otoriter, hatta bazen sert bir idareci olmakla beraber mücadeleci bir sanatseverdi³⁷. Yıllarca Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurul'unda bu mücadelesini sürdürdüğüne, aynı Kurulun 1958'den itibaren üyesi olan bu satırların yazarı da şahit olmuştur. Her şeyin üstünde sevgi ve saygı duyduğu Türk sanatının ve onun irili ufaklı her çeşit eserinin yaşatılmasının tek gayesi olduğu davranışlarında, konuşmalarında ve sayıları yüzleri bulan dergi ve gazetelerdeki yazılarında açıkça belli oluyordu. Bilhassa bu sonuncularla geniş okuyucu kitlesine eski eserleri tanıtmaya, onları sevdiren onlara karşı saygı duymaya alıştırmaya çabalamıştı. Türk sanat tarihine hizmetleri inkâr edilemeyecek olan Tahsin Öz, bu dünyadan ayrıldı fakat adını hatıralarda tutacak şeyler bıraktı. Allah'ın Rahmeti üzerine olsun.

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

T-T.K. Belleteri, c. XXXVIII / sayı: 152
Ekim - 1974, s. 733 - 749.

1977 TEMMUZ 1993

³⁷ Bu yazımızda T. Öz'ün yerli ve yabancı bazı meslekdaşları ile olan çekişmeleri ve bu çekişmelere yol açan sebepler üzerinde durulmasına, hemen hepsi artık fâni âleme göç ettiklerinden, lüzum görülmemiştir.

TAHSİN ÖZ BİBLİYOGRAFYASI

Derleyen: MAHMUT H. ŞAKİROĞLU

Türk medeniyet tarihine dair çalışmalara muhtelif kitap ve makaleleri ile katkıda bulunmuş olan T. Öz beyin ardından kısa bir derleme yapmak arzusuna vefat haberini gazetede okuduktan sonra karar verdim. Yazılarını seneler evvel henüz bir ortaokul öğrencisi iken "Resimli Tarih Mecmuası", "Aylık Ansiklopedi" ve "Yeni İstanbul" gazetesi sütunlarında okuduğum ve sonra da İstanbul Câmileri hakkındaki araştırmalarını edindiğim rahmetlinin saptadığım kitaplarından sonra makalelerini de kısa bir zaman zarfında derleyeceğimi ümit etmiştim. Elimdeki dağınık notları bir araya getirip çalışmalarımı ilerlettikçe fişlerim bir hayli çoğaldı. *Türkiye Bibliyografyası* ile *Türkiye Makaleler Bibliyografyası* bu çalışmamda bana pek yararlı olmadı. Hazırladığım ilk listede 173 aded künye saptadıktan sonra derlemeyi bitirdiğimi zannedip beni bu çalışmaya başından beri teşvik eden sayın Uluğ İğdemir beye teslim ettim. Ancak bu sırada T. Öz'ün faaliyetine dair daha yetkiyle çalışmasını sürdüren Prof. Semavi Eyice vaktiyle kendisinden aldığı listeyi çalışmalarımı tamamlamak üzere bana verdi ve bu liste dışında saptadığı daha başka yayınlardan da beni haberdar etti. Böylece daha başka süreli yayınların da kontrol edilmesi gerektiğine şahit oldum. Çalışmanın uzamasından yılmadım ve yapılması muhtemel atlamalardan ve yanlışlardan azamî derecede sakınmaya dikkat ettim. Sonunda da Prof. S. Eyice listesi ile benimkinin bir araya getirilmesi ile tamama yakın bir liste elde edilmiş oldu. Beni böyle bir araştırmaya yönelten ve her türlü teşviki esirgemeyen sayın İğdemir ile sayın Eyiceye teşekkürü kaçınılmaz bir borç bilirim.

Bibliyografya çalışmalarında yıllara göre sıralanma teamül ise de, burada bu kaideye uyulmadı. Yaptığımız görüşmeler sonucu kitapları en başa koyup, süreli yayınları ayrı bir sıralamaya tabi tutmak uygun görüldü. Yayınlar sıra numarası koymadık. Makaleler, ilmi dergilerde yayınlanan ve sair süreli yayınlar olmak üzere iki kısma ayrıldı ve düzenlendi. Bu arada kitaplar kısmen tarih sırasına konul-

içinden kaynar. Serbest karbonik asitli, demirli ve çok hazmettirici bir sofraya suyu olan Tatvan madensuyunun verimi dakikada 3 litredir. Radyoaktivitesi 10,2 Emandır.

15 — Nemrut Dağı kaynakları:

Ağrı dağının birer kolu sayılabilen Aladağ (3251 metre) ve Süphan dağı (4434 metre) kuzeyden Nemrut dağı (3000 metre) batıdan Van gölünü kucaklarlar. Aynı işi güneyden Şatak ve Aranas (3550 metre) dağları, doğudan Kuh dağı (2850 metre) tamamlar.

Van gölü ile Muş ovası arasında bulunan ve bu iki çukuru birbirinden ayıran Nemrut dağı kuzey-güney istikametinde 25 kilometre kadar boyunda, Tatvan ile Ahlat arasında uzanmaktadır. Nemrut dağının üstünde ve kuzey-güney yönünde 12-13 kilometre kare derin

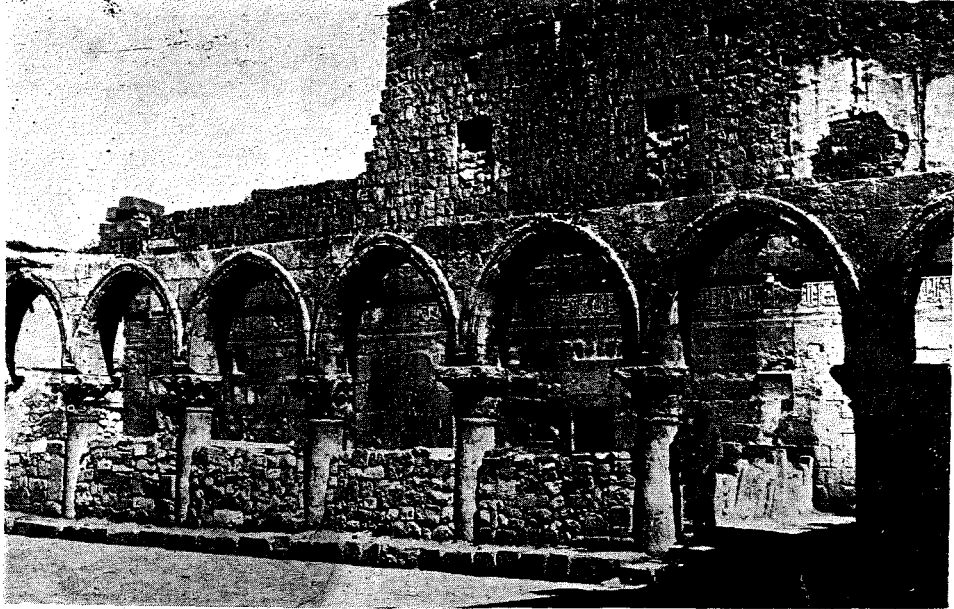
bir krater vardır. Dağda 2890 metre yüksekliğine kadar çıktıktan sonra bu kraterin içine (rivayete göre Van gölü seviyesine kadar) inilmektedir. Kraterde muhtelif büyüklükte 3 tatlı su gölü ve orta gölün kuzeydoğu kenarında çok sıcak bir su kaynağı vardır.

a) Güneybatısındaki büyük göl: 4 kilometre kadar boyunda, 500-600 metre kadar eninde olup, etrafı oldukça ağaçlıktır. Gölün doğu sahiline alınan su numunesi berrak, renksiz, kokusuz normal içime suları lezzetinde ise de, önemli ölçüde bromür ihtiva etmektedir. Radyoaktivitesi 6,3 Emandır.

b) Doğudaki küçük göl, 100x200 metre ebadında olup, etrafı çıplaktır. Gölün doğu sahilinden alınan su numunesi berrak, renksiz, kokusuz ve adi su lezzetinde bulun-

muştur. Radyoaktivitesi 3,1 Eman reaksiyonu kalevidir. Bir miktar bromür ihtiva etmektedir.

c) Kraterin kuzeydoğusunda ve iki evvelki göle nazaran orta büyüklükte (200x500 metre çapında) bulunan üçüncü gölün kuzey kenarında, suyu fazla olmakla beraber çok sıcak bir su kayalar içinden kaynamaktadır. Bunun yakınlarında sızıntı halinde ve aynı sıcaklık derecesinde birkaç su daha vardır. Nemrut dağındaki üç gölün suyu içmede kullanılmamakla yalnız bu sıcak suda romatizmaya karşı banyo yapılmaktadır. Gelenler 3-4 gün kadar çadır ve çardaklarda kalarak günde 2-3 banyo yapmaktadırlar. 60 derecede sıcak olan suyun radyoaktivitesi 9,8 Eman, miktarı dakikada 2 litredir. Terkinde esas itibarıyla kalevi hidrokarbonat ve bir miktar serbest CO₂ gazı vardır.

Diyarbakır; Ulu Cami'den bir görünüş

15 ARALIK 1997

TAHSİN ÖZ'ÜN HATIRASI

Erdem YÜCEL

Bir söz vardır; «Acı haber çabuk duyulur». Gerçekten öyle oldu. Telefondaki titreşen bir ses Tahsin Öz'ü kaybettığımızı söylüyordu. Eski bir İstanbul Efendisinin ölümünü böylece öğrendik. Nedense bir an yıllar öncesini, Vakıflar da birlikte paylaştığımız odayı anımsadım. Kuşkusuz dokuz on yıl önce idi; Tahsin bey İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğünde Eski Eserler müsaviri, ben ise onun yardımcısı... Birlikte çalıştığımız iki yıl içinde onun bilgisinden, tecrübesinden büyük ölçüde yararlandım. Eski İstanbulla ilgili anıları, yıkılmış camii, medrese, tekke gibi yapıların yerlerini ondan öğrendim, bir çok bilim adamını yanında tanıdım ve hepsinden öte, tanıdıkça küçümlerin öyküsünü dinledim...

Cumhuriyet dönemi müzecilerinin piri diye isimlendirilen Tahsin Öz, sert mizaçlı diye bilinir. Oysa onun sert görünümünü altında pırıl pırıl bir iç dünyası vardı. İnsanoğlunun garip kaderidir; seveni kadar çekemiyeni de olur. Ancak çekemiyenleri onunla karşılaştıklarında sanki kişiliği karşısında ezilirler, içten olmasa bile dıştan sevgili bir şekilde girmeye çalışırlardı. Yukarıda da değindiğim gibi onun Sultan İkinci Abdülhamit devrine inen anılarını, arkeoloji müzelerindeki ilk memuriyet yıllarını sonra perişan bir şekilde devraldığı Topkapı Sarayındaki uğraşlarını keyifli olduğu günlerde anlatır-

1887 - 1973

TTOK Belleteri, sayı: 41/320 Ocak-Mart
1974, İstanbul, s. 17-20 D.126